

Magyar Jog

Főszerkesztő
TÓTH MIHÁLY

Szerkesztő
SÁRINÉ SIMKÓ ÁGNES

TANULMÁNYOK

CSORBA ANNA:

A távmunka és az otthoni munkavégzés
Magyarországon – jogalkotási szempontok,
jogalkalmazási nehézségek

129. oldal

UGRÓCZKY MÁRIA:

A gyámhatóság mindenhatósága avagy
a Ptk. 4:175. § (3) bekezdésének kétértelműsége

138. oldal

SCHMIDT RICHÁRD:

Válaszút előtt – avagy támpontok az aszimmetrikus
fórumválasztások hazai megítéléséhez

144. oldal

CSIRSZKI MARTIN MILÁN:

Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok
a mezőgazdaságban – Az uniós irányelv összevetése
a magyar szabályozással

156. oldal

GUBIS PHILIP:

A mulasztásos bűncselekmények tipizálásáról
új dogmatikai megközelítésben

164. oldal

TÍMÁR BALÁZS:

A bírósági szervezetrendszer változásai
1918 és 1920 között a káosztól a konszolidációig

175. oldal

SZEMLE

WIEDEMANN JÁNOS:

Recenzió Czine Ágnes: A tisztességes bírósági eljárás
című monográfiájáról

187. oldal

AMBRUS ISTVÁN:

Deák Zoltán: Az erőszak, a fenyegetés és a kényszer
büntetőjogi fogalmai című monográfiájáról

190. oldal

CONTENTS

STUDIES

ANNA CSORBA: Teleworking and working from house in Hungary – legislative and difficulties in applying the law	129
MÁRIA UGRÓCZKY: The omnipotence of the guardian authority or the misinterpretation of the Section (3) of 4:175 in the Civil Code	138
RICHÁRD SCHMIDT: At the crossroads – Benchmarks in qualifying asymmetric forum selection agreements under Hungarian law	144
MARTIN MILÁN CSIRSZKI: Unfair trading practices in agriculture – Comparing the EU Directive with the Hungarian regulation	156
PHILIP GUBIS: About the typification of default crimes in a new dogmatic approach	164
BALÁZS TÍMÁR: Changes in the judicial system between 1918 and 1920 from chaos to consolidation	175

REVIEW

JÁNOS WIEDEMAN: Review of Ágnes Czine's monograph Fair court proceedings	187
ISTVÁN AMBRUS: Zoltán Deák's monograph The criminal concepts of violence, threat and coercion	190

E SZÁM SZERZŐI:

CSORBA ANNA

bíró, Fővárosi Törvényszék
Munkaügyi Kollégium

UGRÓCZKY MÁRIA

ny. főtanácsos, c. főiskolai docens

SCHMIDT RICHÁRD

ügyvéd, Budapest

CSIRSZKI MARTIN MILÁN

PhD. hallgató, Miskolci Egyetem ÁJK,
kutató Mádl Ferenc Intézet

GUBIS PHILIP

PhD. hallgató, ELTE ÁJK

TÍMÁR BALÁZS

tudományos segédmunkatárs, TK JTI

WIEDEMAN JÁNOS

főtanácsadó, AB,
egyetemi tanársegéd KRE ÁJK

AMBRUS ISTVÁN

egyetemi docens, ELTE ÁJK

Magyar Jog – a Magyar Jogász Egylet folyóirata

Elnök: Bánáti János • A szerkesztőbizottság tagjai: Bodzási Balázs, Czine Ágnes, Kukorelli István, Réti László, Szabó Imre, Szécsényi-Nagy Kristóf, Trócsányi László, Varga Zs. András, Zódi Zsolt, Wellmann György • Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1037 Budapest, Montevideo utca 14. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • E-mail: info@hvgorac.hu • Internet: hvgorac.hu • Felelős kiadó: Frank Ádám, a kft. ügyvezetője • Kiadói szerkesztő: Bodnár Kriszta • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva • Tördelő: Bak Attila • Korrektor: Benisné Györfly Ilona • Nyomás: Multiszolg Bt. A szerkesztőség címe: Magyar Jogász Egylet 1054 Budapest, Szemere u. 8. fszt. 1. • Telefon: 311-4880, 311-4013 • Fax: 301-0785 • E-mail: mje@jogaszegylet.hu • Internet: jogaszegylet.hu • Előfizetésben terjeszti: a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága, 1089 Budapest, Orczy tér 1., valamint a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél, e-mailen: hirlapelofigetes@posta.hu, faxon: 303-3440, továbbá a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél, 1037 Budapest, Montevideo utca 14. • Telefon: 340-2304 • Fax: 349-7600 • További információ: 06-80/444-444
Előfizetési díj 2021. évre 24 000 Ft.
Megjelenik havonta.
HU ISSN 0025-0147

KÖZLEMÉNY

A Szerkesztőbizottság kéri a szerzőktől a kéziratokon a név, a foglalkozás (beosztás) laccím, telefonszám (vonalas vagy mobil) és az e-mail cím feltüntetését. Kéri továbbá a szerzőket, hogy a kéziratokhoz csatoljanak egy rövid, 15 sort meg nem haladó tartalmi kivonatot, amely tartalmazza a kézirat címének angol fordítását is. A kivonat csatolása a közlés elengedhetetlen feltétele.

A kéziratok a szerkesztőség címére (Magyar Jogász Egylet 1054 Budapest, Szemere u. 8.) nyomtatásban egy példányban küldendő be, de ezenkívül kérjük a kéziratoknak elektronikus formában a következő címre való megküldését is: mje@jogaszegylet.hu.

A közölni kívánt kéziratok terjedelme nem haladhatja meg tanulmány esetén az 1,5, recenzió esetén a 0,5 ívet. A kézirat készítésekor a lábjegyzeteket lapalji lábjegyzetként kérjük beszerkeszteni.

Másodközlésre kéziratot nem fogadunk el, és a bármely okból el nem fogadott kéziratok megőrzéséért nem vállalunk felelősséget. A Szerkesztőbizottság a kéziratok kisebb, nem tartalmi, hanem formai jellegű kijavítására, stilizálására fenntartja a jogot.

A lapban korábban megjelent cikkek elektronikusan elérhetők a Jogkódexen.

Szeretné a Kiadó valamennyi jogi szaklapját a nyomtatott megjelenéssel egyidejűleg a számítógépén olvasni?
A Szakcikk Adatbázis Pluszról a hvgorac.hu/szakcikk oldalán talál részleteket.

SCHMIDT RICHÁRD:

Válaszút előtt – avagy támpontok az aszimmetrikus fórumválasztások hazai megítéléséhez

1. Problémafelvetés

A globalizációnak és az egyre komplexebbé váló gazdasági tranzakcióknak köszönhetően a nemzetközi vitarendezés területén az elmúlt években megfigyelhető jelenség az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások nemzetközi elterjedése. Annak ellenére, hogy a gyakorlat részéről valós igény van az olyan joghatósági, illetve választottbírói megállapodásokra, melyek a felek egyike számára több jogot, nagyobb szabadságot nyújtanak a tekintetben, hogy megválassza a vitarendezés típusát, illetve helyét, a bíróságok részéről sokszor ösztönös ellenérzés övezi ezen „nem hagyományos” fórumválasztásokat, melyek több évszázados reflexeknek, illetve anyagi-, és eljárásjogi jogintézményeknek látszanak ellentmondani. A kortárs magyar bírói gyakorlatban eddig egy közelmúltban közzétett eseti döntés erejéig találkozhatunk aszimmetrikus fórumválasztással.¹ Jóllehet az adott esetet a Kúria végül egy másik jogintézmény alapján döntötte el, azonban az ügyben ítélező három bírói fórum egymásnak ellentmondó következtetései rávilágítanak arra, hogy az aszimmetrikus fórumválasztások jelenkori hazai jogi megítélése korántsem kiforrott. Ugyanakkor a nemzetközi trendek alapján a közeljövőben várható, hogy aszimmetrikus joghatósági, illetve választottbírói megállapodások érvényességével, jogi hatásaival kapcsolatos kérdések fognak felmerülni a hazai jogalkalmazásban. Jogalkalmazásunk így válaszút előtt áll az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások jogi megítélése kapcsán. Válaszút előtt pedig célszerű megfontolni az irányt, mivel egy rossz kezdő lépés nehezen visszafordítható, vagy akár irreverzibilis következményekkel is járhat. Ilyen esetben érdemes támpontokat keresni és egyrészt megvizsgálni, hogy vannak-e hasznosítható történeti előzmények hazai jogfejlődésünkben, másrészt külföldi példákat elemezni, hogy tanuljunk másoktól, vagy az általuk már elkövetett hibákból, és elkerüljük a tévutakat.

2. Bevezetés

Az aszimmetrikus fórumválasztások elméleti kérdéseivel, illetve a nemzetközi bírói gyakorlattal két másik tanulmányban foglalkozunk részletesebben.² Ugyanakkor a

témakör által felvetett jogi problémák tisztán látása érdekében feltétlenül szükséges a jelen tanulmány elején egy rövid elméleti alapvetés keretében tisztázni a fórumválasztás fogalmát, típusait, majd ezen belül definiálni az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat, illetve kitérni az utóbbiak gyakorlati használatának alapvető okaira, és a bennük rejlő alapproblémákra. Ezt követően célszerű egy pillanatfelvételt készíteni az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások jelenlegi megítéléséről három olyan nagyobb jogrendszerben, ahol a bíróságok az elmúlt években visszatérően találkoztak ilyen típusú joghatósági, illetve választottbírói klauzulákkal, s röviden ismertetni a bírói gyakorlat jelenkori tendenciáit ezen országokban. Fényképezőgépünk lencséjét ezt követően a múltra fordítva visszanyúlunk a hazai jogtörténeti előzményekhez, behatóan elemezve az 1945 előtti magyar jogfejlődést, különös hangsúlyt fektetve a bírói gyakorlat organikus fejlődésére, mely párhuzamba állítható a három idézett külföldi példával. A tanulmány ezt követő részében elemezzük a Kúria közelmúltbéli döntését, a záró részben pedig a történeti és külföldi példák szintéziseként megkíséreljük felállítani az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások jogi megítélésének három lehetséges elméleti modelljét, és megpróbálunk támpontot nyújtani a válaszúton a helyes irányba történő elinduláshoz.

3. Alapvetés

Az alábbiakban egy rövid terminológiai tisztázást követően ismertetjük a fórumválasztó megállapodások fogalmát, főbb típusait, és kitérünk arra, hogy manapság milyen fő okok húzódnak meg használatuk mögött.

3.1 TERMINOLÓGIA

Jelenleg nem beszélhetünk egységes terminológiáról az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán a szakirodalomban. Ami fórumválasztó megállapodást fogalmát illeti, annak egy szűkebb és tágabb értelmezése is lehetséges. Szűk értelemben a fórumválasztás csak a rendes bírósági rendszerben értelmezendő – joghatósági, hatásköri, illetékességi – megállapodásokat jelöli.³ Tág értelemben azonban a fórumválasztás magában foglalja a rendes bíróságok mellett a választottbírói vitarendezést is.⁴ Jelen tanulmányban a fórumválasztást a má-

tás a nemzetközi joggyakorlatban. Jogtudományi Közlöny 2020/12.

³ Ezen szűkebb értelmezést használja a szerzők többsége, köztük választottbíráskodásra vonatkozó kortárs jogirodalom egyik jeles képviselője Born, aki a „forum selection agreement” megjelölés alatt csak az állami bíróságok kikötését érti. Gary B. BORN: *International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International 2009. 67–68.

⁴ A második, kisebbségi álláspont képviselője a fenti jogterület másik neves képviselője Park, aki a „forum selection” fogalmát mindkét fenti típusú vitarendezési megállapodásra alkalmazza.

¹ BH 2019.12.325. szám alatt közzétett eseti döntés

² SCHMIDT Richárd: *A vágy titokzatos tárgya – Aszimmetrikus joghatósági és választottbírói megállapodások*. Jogtudományi Közlöny 2020/11. *Variációk egy témára – Aszimmetrikus fórumválasztás*

sodik, tágabb terjedelemben használjuk, akként, hogy az felöleli mindkét fent említett jogvita rendezési mechanizmusban történő megállapodást. A terminológiai probléma folytatódik, ha tovább vizsgáljuk a fórumválasztó megállapodásokat, immáron a feleket illeti jogok és kötelezettségek alapján. Míg „hagyományos” fórumválasztó megállapodás megkötése esetén a felek jogai és kötelezettségei szimmetrikusak, kölcsönösek, egyenlőek, azokat a „nem hagyományos” fórumválasztó megállapodásokat, melyekben a fenti kölcsönösség nem maradéktalanul teljesül a nemzetközi szakirodalomban és gyakorlatban a legváltozatosabb jelzőkkel illetik. Így az irodalomban és a gyakorlatban a teljesség igénye nélkül az alábbi jelzők fordulnak elő: aszimmetrikus, egyoldalú, opciós, hibrid, komplex, alternatív, megengedő megállapodások.⁵ A jelen tanulmányban a fórumválasztó megállapodások osztályozásánál bontjuk ki a később hivatkozott típusok lényegi tulajdonságát azzal, hogy véleményünk szerint az aszimmetrikus jelző az, mely leginkább jellemzi azokat a „nem hagyományos” fórumválasztó megállapodásokat, melyek kapcsán a felek jogok és kötelezettségei eltérőek, s emiatt a legtöbb elméleti és gyakorlati problémát okozzák. Végül megjegyezzük, hogy a jelen tanulmány az üzletszerű gazdasági tevékenységet végző felek közötti „B2B” kapcsolatokra fókuszál, így nem képezik tárgyát az ún. „gyengébb felekkel” – jellemzően munkavállaló, fogyasztó, biztosított – kötött fórumválasztó megállapodások. Fórumválasztó megállapodás terminológia alatt jelen tanulmányban így a „kereskedők” közötti vitarendezési megállapodásokat értjük.

3.2. A FÓRUMVÁLASZTÓ MEGÁLLAPODÁS FOGALMA

A tág értelemben vett vitarendezési megállapodásokon belül egy jól elkülöníthető csoportot alkotnak azok a megállapodások, melyek alapján a felek jogvitájukat egy harmadik fél (fórum) bevonásával kívánják megoldani. A fórumválasztás több síkon értelmezhető. A fórumválasztás egyrészt felfogható az állami „rendes” bíróságok és magánbíróságok két dimenziója közötti választásként is, amikor a felek arról döntenek, hogy „kiszereződnek” az állam bírói hatalma alól és vitájukat választottbírói útra utalják. Ez esetben maguk a felek jogvitájukat az általuk meghatározott eljárásrend szerint megalakuló „magánbíróság” elé viszik, quasi maguk hozzák létre a fóru-

mot. A fórumválasztás ugyanakkor felfogható az állami bírósági rendszeren belül, az ügyek elosztásának különböző szintjein, a joghatóság, hatáskör és illetékesség vonatkozásában. Ez esetben a felek az állami bírósági rendszerben már létező fórumok között választanak. A fórumválasztás így vagy választottbírói megállapodás (compromissum, clausula compromissoria), vagy joghatósági megállapodás (prorogatio fori) megkötésével valósul meg. Fentiek alapján a fórumválasztó megállapodást a felek olyan megállapodásaként jellemezhetjük, mely által a felek vállalják, hogy meghatározott jogvitájukat egy általuk megjelölt harmadik fél (fórum) elé utalják, mely a felekre kötelező, végrehajtható döntést hoz.

3.3. FÓRUMVÁLASZTÓ MEGÁLLAPODÁSOK FŐBB TÍPUSAI

A szakirodalomban széles körben elfogadott, egységes osztályozásról, illetve terminológiáról nem beszélhetünk, így jelen tanulmány keretében a gyakorlatban leginkább előforduló alábbi típusok szerint osztályozzuk a fórumválasztó megállapodásokat:

- a) Homogén és heterogén vagy „hibrid”
- b) Kizárólagos és nem kizárólagos
- c) Opciós
- d) Aszimmetrikus

3.3.1. Homogén és heterogén vagy „hibrid”

A fórumválasztó klauzulák osztályozhatók aszerint, hogy egyfajta, vagy többfajta vitarendezési módot írnak elő. Így egy olyan joghatósági klauzula, mely kizárólag „rendes” állami bíróságok joghatóságát köti ki, vagy egy klaszikus választottbírói megállapodás az ún. homogén csoportba sorolható. Ezzel szemben a gyakorlatban előfordulnak olyan klauzulák, melyek több – egymást kizáró – vitarendezési módot kombinálnak. Így például léteznek olyan fórumválasztó megállapodások, melyben a felek alapvetően rendes bírósági vitarendezést kötnek ki, de emellett a felek meghatározott eljárás szerint kezdeményezhetnek választottbíráskodást is. Természetesen ennek fordítottja is elképzelhető, amikor a felek választottbíráskodásban állapodnak meg, de emellett valamelyikük, vagy mindkettő rendes bírósághoz is fordulhat. Az ilyen többfajta vitarendezési módot kombináló fórumválasztó megállapodásokat a gyakorlatban heterogén vagy „hibrid” jelzővel illeti.

3.3.2. Kizárólagos és nem kizárólagos

A kizárólagos és nem kizárólagos osztályozás a joghatósági megállapodások kapcsán a normativitás szintjén is megjelenik a Brüsszel I Rendeletben⁶, valamint a Hágai

William W. PARK: *Bridging the Gap in Forum Selection, Harmonizing Arbitration and Court Selection Clauses*. Transnat'l L. & Contemp. Problems 19 (1998)

⁵ Merrett az alábbi megnevezéseket említi: unilateral, hybrid, one-way, one-sided clauses. Louise MERRETT: *The Future Enforcement of Asymmetric Jurisdiction Agreements*. Cambridge University Press: 11 October 2017 Volume 67, Issue 1. 40. Draguiev a következő megnevezéseket említi: unilateral, one-sided, optional, asymmetrical, hybrid, split clauses. Deyan DRAGUIEV: *Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability*. Journal of International Arbitration 31, no. 1 (2014) 19.

⁶ Az Európai Parlament és Tanács 1215/2012/ EU Rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a jog-

Joghatósági Egyezményben.⁷ Kizárólagos joghatósági megállapodás esetén a felek egy ország bíróságának, illetve bíróságainak joghatóságát kötik ki, és ezzel együtt minden más ország fórumának joghatósága kifejezett, vagy hallgatólagos kizárásra kerül. Nem kizárólagos megállapodás esetén a felek úgy kötik ki bizonyos állam(ok) bíróságainak joghatóságát, hogy ezzel párhuzamosan más állam bíróságának joghatósága nem kerül kizárásra. A kizárólagos és nem kizárólagos klauzulák közötti különbséget a megállapodások pozitív, illetve negatív hatásaival lehet megragadni. Míg a kizárólagos joghatósági megállapodásnak főszabályként pozitív hatása (*prorogáció*) és negatív hatása (*derogáció*) is van, mivel egyrésről „joghatósággal ruházta fel” a kikötött bíróságot (*forum prorogatum*), és „megvonja a joghatóságot” minden más bíróságtól (*forum derogatum*), addig a nem kizárólagos joghatósági megállapodásnak csak pozitív hatása van, de nem rendelkezik negatív hatással, hiszen nem zárja ki, hogy a felek, vagy valamelyik fél eltérő bíróság előtt indítson pert.

3.3.3. Opciók

Az opciós megállapodások lényege abban ragadható meg, hogy az opcióval nem rendelkező fél csak egy meghatározott fórum előtt indíthat vitarendezést, míg az opcióval rendelkező másik fél ez utóbbi fórumon kívül jogosult a jogvitát saját döntése alapján egy vagy több másik fórum elé vinni. Ami az opciós és a nem kizárólagos megállapodások elhatárolását illeti, fontos megjegyezni, hogy mind a nem kizárólagos megállapodás, mind az opciós megállapodás lehetővé teszi a felek által választott fórumtól eltérő fórum előtti vitarendezést. Annyi különbséget azonban lehet közöttük tenni, hogy egy nem kizárólagos fórumválasztó megállapodás ezt hallgatólagosan teszi, addig az opció kifejezetten felruházta valamelyik, vagy mindkét felet ezzel a joggal, mint egyfajta „eljárásjogi hatalmassággal”. Ezen túlmenően érdemes megjegyezni, hogy a heterogén, vagy „hibrid” megállapodások szükségszerűen opciós megállapodások is, mivel vagy a választottbíráskodás a választható opció az alapértelmezett rendes bírósági vitarendezéshez képest, vagy fordítva.

hatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás) („Brüsszel I Rendelet”).

⁷ A Hági Joghatósági Egyezményt az Európai Unió kötötte meg a tagállamok által átruházott hatáskörben. Az Egyezmény szövegét a Tanács 2009. február 26.-i, a joghatósági megállapodásokról szóló Egyezménynek az Európai Közösség nevében történő aláírásáról szóló 2009/397/EK határozata I. sz. melléklete tartalmazza. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:32009D0397> Az Egyezményt a Tanács 2014/887/EU határozata (2014. december 4.) hagyta jóvá. Az EU-n kívül az Egyezmény jelentősebb aláírói Kína, az Amerikai Egyesült Államok, Ukrajna, Mexikó és Szingapúr, utóbbi két országban és az EU-ban az Egyezmény 2015. október 1. napján lépett hatályba.

3.3.4. Aszimmetrikus

Az aszimmetrikus jelző azon fórumválasztó megállapodásokat jellemzi, melyek valamelyik fél számára több jogot, nagyobb szabadságot engednek. A fentiekben tárgyalt megállapodások mindegyike kapcsán elképzelhető, hogy ilyen aszimmetria megvalósul. Emiatt jelen tanulmányban e gyűjtőfogalmat használjuk azokra a fórumválasztó megállapodásokra, melyek alapján a felek által vállalt kötelezettségek nem kölcsönösek, illetve egyenlők. Az aszimmetrikus fórumválasztások lehetnek viszonylag egyszerűek vagy igen komplexek is. Így például egy olyan vitarendező megállapodás, mely az egyik fél számára lehetővé teszi, hogy két bíróság előtt indítson eljárást, míg a másik felet arra kötelezi, hogy kizárólag egy bíróság előtt indítson pert, viszonylag egyszerűnek minősül. Ugyanakkor egy aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás sokszor komplex és egyszerre többfajta fórumválasztó megállapodást foglal magában.

3.4. AZ ASZIMMETRIKUS FÓRUMVÁLASZTÁS OKAI ÉS ALAPPROBLÉMÁI

Az aszimmetrikus fórumválasztásra általában nem öncélúan, hanem azért kerül sor, mert a felek közötti tranzakció komplexitása és több országot érintő jellege miatt különböző típusú jogviták kialakulása prognosztizálható. Ezen jogviták közül van olyan, melyet választottbírói úton a legcélszerűbb rendezni, ugyanakkor ezen vitarendezési mód bizonyos típusú jogviták esetén vagy nem célszerű, vagy nem is igénybevehető mechanizmus, így a felek nyitva kívánják hagyni a rendes bíróság előtti jogvitarendezés lehetőségét is. Vegyünk például egy banki finanszírozást, ahol a bank egy több országban leányvállalattal rendelkező anyavállalattal köt bankhitelszerződést, mely alapján folyósított kölcsön biztosítékaül különböző országok nyilvántartásaiba a leányvállalatok nevére bejegyzett ingatlanok és egyéb lajstromozott ingók szolgálnak. A bankhitelszerződésből számtalan típusú jogvita állhat elő a felek között: egy pusztán elszámolási jellegű jogvitára, mely a bank és az anyavállalat, mint főadós problémája, kiváló fórum lehet a választottbíráskodás, ahol a pénz- és tőkepiaci szaktudással rendelkező választottbírák jelentik a garanciát a gyors és szakszerű vitarendezésre. De mi a helyzet akkor, ha például a leányvállalatok a biztosítékokat időközben elidegenítik és olyan személyeket is perbe kellene vonni, akik nem részesei a választottbírói megállapodásnak? Ellenük nyilván a rendes bírósági út a célravezető, sőt sokszor az egyedül lehetséges jogi megoldás, amennyiben a hitelező egy olyan határozatot szeretne a vitarendezési folyamat végén, mely a biztosíték fekvése helye szerinti országban végrehajtható. A fenti példa jól mutatja, hogy manapság a globalizáció és gazdasági tranzakciók egyre komplexebbé válása miatt a hagyományos fórumválasztó megállapodások klasszikus formájukban mind kevésbé tudják szolgálni a piaci szereplők érdekeit. Így törvényszerű, hogy a piaci szereplők olyan új formákat keresnek, melyek a megvál-

tozott helyzetben is biztosítják számukra a hatékony vitarendezést.

Ugyanakkor az aszimmetrikus fórumválasztásokkal kapcsolatban két alapvető elméleti probléma merül fel. Elsődlegesen az aszimmetrikus fórumválasztások némi önellentmondást rejtenek magukban. Elvileg a felek a fórumválasztással az államok egymással versengő nemzetközi joghatóságaiból eredő bizonytalanságot akarják kiküszöbölni akként, hogy vitájukat egy meghatározott fórum elé utalják. Ugyanakkor aszimmetrikus fórumválasztás esetén az egyik fél mégis jogosult további fórum(ok) elé is vinni a jogvitát, így ez a cél csak az egyik fél vonatkozásában teljesül maradéktalanul, míg a kedvezményezett fél részére egyáltalán nem, vagy csak részlegesen, akként, hogy a fórumválasztó megállapodás bizonyos mértékben szűkíti az általa igénybe vehető fórumokat. E jellemzőből következik a második problémakör. Az aszimmetrikus fórumválasztás, melynek fő jellemzője az, hogy a feleket a szerződés alapján megillető jogok és kötelezettségek nem egyenlők, olyan több évszázados jogintézményeknek és alapelveknek látszik ellentmondani, mint a szinallagmatikus szerződések az anyagi jog területén, vagy a fegyveregyenlőség elve, tisztességes eljárás-hoz való jog, stb. az eljárásjog területén. A fenti elméleti problémák pedig a gyakorlatban azt eredményezik, hogy a bíróságok az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat nem, vagy csak részben kényszerítik ki, ami egyrészt sérti a felek magánautonómiáját, másrészt jogbizonytalansághoz vezet. Fentiekre tekintettel, mielőtt rátérnénk a magyar jog elemzésére, egy rövid nemzetközi kitekintést teszünk az aszimmetrikus fórumválasztó klauzulák nemzetközi megítélése kapcsán.

3.5. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások jelenkori nemzetközi bírói gyakorlatával egy másik tanulmányban foglalkozunk részletesen, azonban a főbb irányokra ezen írás keretében is célszerű kitérnünk egy pillanatkép erejéig, mivel értékes tanulságul szolgálhatnak. Így az alábbiakban vázlatosan bemutatjuk két kontinentális és egy angolszász jogrendszer bírói gyakorlatának fejlődését és jelenlegi állását.

3.5.1. Franciaország

A kontinentális jogrendszerek közül az elmúlt években Franciaországban több esetben merült fel az aszimmetrikus joghatósági klauzulák problémája. Annak ellenére, hogy a francia bírói gyakorlat a 70-es évektől fogva pozitívan viszonyult az aszimmetrikus fórumválasztásokhoz,⁸ a Francia Legfelsőbb Bíróság polgári kamarájának 2012. évben a *Rotschild ügyben* hozott döntése negatív

irányú paradigmaváltást okozott. A *Rotschild ügyben* hozott döntéssel a legfelsőbb francia bírói fórum a Brüsszel I Rendeletet a francia szerződési jog egy sajátos jogintézményén – az ún. potesztatív jellegű szerződési feltételen – keresztül értelmezve érvénytelennek tekintett egy aszimmetrikus joghatósági klauzulát, mivel az az egyik félnek lehetővé tette, hogy a másik felet annak lakóhelyén, vagy bármely más bíróság előtt perbe fogja.⁹ Három évvel később az *eBizcuss ügyben* a Francia Legfelsőbb Bíróság finomított a megközelítésén, és a Brüsszel I Rendelet által megkövetelt előreláthatóság és jogbiztonság elvével összeegyeztethetőnek tekintett egy olyan aszimmetrikus joghatósági klauzulát, mely az egyik félnek lehetővé tette, hogy a másik felet a székhelyén kívül bármely más olyan helyen perelje, ahol károsodást szenved.¹⁰ Ezáltal az *eBizcuss ügyben* a francia legfelsőbb bírói fórum polgári kamarája gyakorlatilag bevezetett egy „utólagos bírói előreláthatósági tesztet”. Azonban ugyanezen fórum gazdasági kamarája 2017. évben a *Diemme ügyben* hozott döntéssel mégis kikényszeríthetőnek ítélte egy olyan joghatósági megállapodást, mely lényegében a *Rotschild ügyben* hozott döntésben szereplő klauzulával volt megegyező, és a felek szerződési akaratát hangsúlyozta.¹¹ Ezt követően több egymásnak ellentmondó ítélet is született, így jelenleg a francia bíróságok által az aszimmetrikus klauzulákkal szemben megkövetelt előreláthatóság éppen a bírói gyakorlatot nem jellemzi.¹²

3.5.2. Oroszország

Az elmúlt évtizedben Oroszországban a választottbírói és rendes bírósági vitarendezést kombináló „hibrid” fórumválasztó megállapodások kerültek nagyobb számban a bíróságok elé, ahol a kezdeti pozitív hozzáállás egy erős negatív megközelítésbe csapott át. A 2011-es *Red Burn Capital ügyben* a felek „hibrid” fórumválasztó megállapodása alapján a hitelt nyújtó nem orosz fél a választottbíró jelölését megelőzően kérhette, hogy a vitát a rendes bíróságok bírálják el, mely klauzula érvényességét az Orosz Legfelsőbb Bíróság fenntartotta.¹³ Azonban rá egy évre

⁹ Arrêt n° 983 du 26 septembre 2012 – Cour de cassation – Première chambre civile https://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/983_26_24187.html Utolsó hozzáférés dátuma: 2020.07.20. 15:35

¹⁰ Arrêt n° 1053 du 7 octobre 2015 (14-16.898) – Cour de cassation – Première chambre civile <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000031294528> Utolsó Hozzáférés időpontja: 2020.07.20. 23:30

¹¹ Cour de cassation, civile, Chambre commerciale, 11 mai 2017 <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000034711870&fastReqlId=521810270&fastPos=1>

¹² Francois MAILHÉ: France: A Game of Asymmetries, Optional and Asymmetrical Choice of Court Agreements Under French Case Law. In: Optional Choice of Court Agreements in Private International Law. Springer 2020. 210

¹³ Francesca ALBERT: RUSSIA: An improvement in relations between

⁸ Ld. Sicaly ügyben hozott döntést. In: Jerome BARBET – Peter ROSHER: *Les Clauses de résolution de litiges optionnelles*. Revue de l'Arbitrage 2010/1. 72–74.

a *Russian Telephone Company* ügyben, ahol a vitarendező klauzula a nem orosz fél számára fenntartotta a lehetőséget, hogy bármely joghatósággal bíró bíróság előtt behajthassa követeléseit, az Orosz Legfelsőbb Bíróság a korábbival szögesen eltérő álláspontra helyezkedve kimondta, hogy a klauzula sértette a felek közötti fegyveregyenlőség, és a tisztességes eljáráshoz való jog alapelveit.¹⁴ Azon túl, hogy a döntés az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogát kontextusból kiragadva tévesen hívta fel, még a felek fórumválasztó megállapodásába is beavatkozott, kimondva, hogy ilyen esetben a sérelmet szenvedő fél jogosult arra, hogy a joghatósággal rendelkező rendes bíróságtól kérjen jogvédelmet. A két egymásnak teljesen ellentmondó orosz ítéletet zavaros alsóbb fokú bírósági gyakorlat követte, mely végül oda vezetett, hogy az Orosz Legfelsőbb Bíróság 2018 decemberében jogegységesítési céllal egy – formális jogi kötőerővel nem rendelkező – digesztát adott ki, mely a „hibrid” opciós fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatban leszögezi, hogy (i) érvényesek azok a vitarendező klauzulák, melyek mindkét fél számára lehetővé teszik a rendes bírósági és választottbírói út közötti választást; ii) ugyanakkor érvénytelenek azon vitarendező klauzulák, melyek alapján a választás csak az egyik felet illeti meg, mely esetben úgy kell tekinteni, hogy az opcióval nem rendelkező fél is jogosult választani.¹⁵ A digeszta sikere még kérdéses, azonban abból egyértelműen kiolvasható, hogy az Orosz Legfelsőbb Bíróság számára nem okoz problémát a felek szerződéses jogviszonyába való markáns beavatkozás.

3.5.3. Egyesült Királyság

A jogbiztonságot és előreláthatóságot előnyben részesítő gyakorló jogász számára a fenti elrettentő kontinentális példákat követően – melyek inkább idézik a barkácsolás,

mint a tudatos jogalkalmazói építkezés képét – üdítő élmény az angolszász jog bölcsőjének számító Egyesült Királyság bírói gyakorlatát tanulmányozni. Angliában gyakorlatilag a francia jogfejlődés zajlott le csak ellentétes előjellel, mivel a bíróságok a 60-as években tapasztalható kezdeti elutasító álláspontot felülvizsgálva elkezdtek egyre szélesebb teret engedni a felek magánautonómiájának a fórumválasztó megállapodások területén. A 90-es évek derekán a *Continental Bank* ügyben, ahol a fórumválasztó klauzula a francia *Rotschild* ügyben szereplővel volt gyakorlatilag azonos, az angol bíróságok a Brüsszeli Egyezményt alkalmazva mondták ki az aszimmetrikus joghatósági megállapodás érvényességét.¹⁶ Ezt követte a „hibrid” aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások érvényességének kimondása az angol jog alapján az *NB Three Shipping*¹⁷ ügyben, ahol az egyik fél a rendes bírósági vitarendezés mellett volt jogosult választottbíráskodást kezdeményezni, majd a *Law Debenture v. Elektrim* ügyben, ahol épp fordítva, az egyik fél a választottbírói út kikötése ellenére volt jogosult rendes bíróság előtt perelni.¹⁸ Végül említést érdemel a *Mauritius Commercial Bank* ügy¹⁹, ahol szintén a *Rotschild* ügyben szereplővel gyakorlatilag megegyező aszimmetrikus joghatósági klauzulát támadtak többek között az Emberi Jogok Európai Egyezménynek 6. cikkébe ütközés miatt, mivel az alperesek szerint az sértette a tisztességes eljáráshoz való jogot. Az aszimmetrikus klauzula érvényességét fenntartó Poplewell bíró az ítélet „obiter dicta” részében találóan jegyezte meg, hogy az EJEE 6. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jog fogalmilag egy adott bírósági eljárásán belül értelmezhető, de nem biztosít egyenlő jogot a feleknek az eljáró bíróság megválasztására.

4. Magyar joggyakorlat 1945 előtt

Magyarországon a II. világháborút követő társadalmi-gazdasági berendezkedés a rendszerváltásig megszakította a magánjogi jogfejlődés kontinuitását, és a szocialista polgári jog beszűkült vagyoni forgalmi viszonyai között az aszimmetrikus fórumválasztás kérdése nem volt valós probléma. Ugyanakkor az 1945 előtti időszak alapvetően kapitalista gazdasági viszonyai a gyakorlatban már életre hívták a nem hagyományos fórumválasztó megállapodásokat, így az aszimmetrikus fórumválasztás problémája a hazai jogfejlődésben már legalább a XIX. század végétől jelen volt. A korszak részletesebb vizsgálata előtt azonban előjáróban meg kell jegyeznünk, hogy a századforduló joggyakorlata által használt terminológiában sokszor még

the Russian courts and international arbitration? Kluwer Arbitration Blog. 2011.02.28. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2011/02/28/russia-an-improvement-in-relations-between-the-russian-courts-and-international-arbitration/?doing_wp_cron=1595406058.5727670192718505859375 Utolsó hozzáférés ideje: 2020.07.22. 10:00

¹⁴ *Batsanina v. Russie* (Appl. No.3932/02); *Steel and Morris v. United Kingdom* (Appl. No. 68416/01) In: Timur AITKULOV: *The Supreme Arbitrazh Court of the Russian Federation rules on the validity of dispute resolution clauses with a unilateral option*. Kluwer Arbitration Blog 2012.09.12. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2012/09/11/the-supreme-arbitrazh-court-of-the-russian-federation-rules-on-the-validity-of-dispute-resolution-clauses-with-a-unilateral-option/?doing_wp_cron=1595407203.0098350048065185546875 Utolsó hozzáférés ideje: 2020.07.22. 10:55

¹⁵ A digeszta angol nyelvű összefoglalója az alábbi linken érhető el: <https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2019/02/supreme-court-of-the-rf-issues-digest-of-case-law-on-the-issues-of-arbitration-eng.pdf> A digeszta orosz nyelven az alábbi linken érhető el: <http://www.supcourt.ru/documents/all/27518/> Utolsó Hozzáférés időpontja: 2020.07.22. 11:45

¹⁶ *Continental Bank v Aeakos Compania Naviera* [1994] 1 WLR 588.

¹⁷ *NB Three Shipping Limited v Harebell Shipping Limited* [2004] EWHC 2001 (Comm). In: NESBIT-QUINLAN i.m. 140–141

¹⁸ *Law Debenture Trust Corporation v. Elektrim Finance BV and others* [2004] ECWA 1142

¹⁹ *Mauritius Commercial Bank v. Hestia Holdings* [2013] EWHC 1328

a korabeli jogászoknak sem volt könnyű eligazodni. Így tételes jogunkban az „ügyelosztási triász” – azaz a joghatóság, hatáskör és illetékesség – fogalma a Plósz féle Pp. hatálybalépéséig nem kristályosodott ki,²⁰ és a bírói gyakorlat ezeket a kifejezéseket sokszor nem következetesen használta. Sőt, a joghatóság fogalmának normatív használata még a Plósz-féle Pp. hatálybalépése után sem volt következetes, melyre Balla 1931-ben megjelent értekezésében világított rá élesen, akinek ma is érvényes megállapítása szerint „... az elmélet hiányát a gyakorlat sínyli meg...”²¹ Emellett, a bíróságok megnevezésében is volt némi következetlenség, mivel a bírói gyakorlat a törvény által felállított tőzsdebíróságokat sokszor választott bíróságnak is nevezte, annak ellenére, hogy ezek valójában az állami bírósági rendszeren belüli különbíróságok voltak, melyek eljárása csak hasonlított a valódi – magánjogi – választott bírósági eljárásra. Fentiek ellenére a korszak bírói gyakorlata és jogtudománya értékes és tanulságos példákkal szolgál az aszimmetrikus fórumválasztásról való jogi gondolkodásra: míg a nem hagyományos fórumválasztások az állami bírósági rendszeren belüli hatásköri és illetékességi kikötések területén elsősorban a bírói gyakorlatot tették próbára, addig ugyanez a problémakör a választott bírósági megállapodások kapcsán inkább elméleti szinten foglalkoztatta a kor szakíroit.

4.1. ASZIMMETRIA A HATÁSKÖRI ÉS ILLETÉKESSÉGI KIKÖTÉSEK TERÜLETÉN

Szemben mai polgári eljárásjogunkkal, mely csak az illetékességi kikötés intézményét ismeri, a Plósz-féle Pp. alkalmazta mind a hatásköri, mind az illetékességi kikötést. Míg a tételes jog és az uralkodó jogirodalmi felfogás alapján a hatásköri kikötéshez kétoldalú szerződés volt szükséges, addig az illetékességi kikötésre lehetőség volt egyoldalú jogügylet alapján, az egyik fél (alperes) alávetésével is.²² Magyary ezt a fajta – az alperes alávetésén alapuló – illetékességet találóan „jogügyleti illetékességnek” nevezte.

4.1.1. Jogügyleti illetékesség, mint főszabályként aszimmetrikus fórumválasztás

A jogügyleti illetékesség tételes jogi alapja a Plósz-féle Pp. 45. §-a volt, mely vagyoni jogi ügyekben, kizárólagos illetékesség hiányában, meghatározott jogviszonyból eredő vitákra írásban – vagy a már folyamatban lévő perben tett nyilatkozattal – lehetővé tette belföldi bírósági illetékességének kikötését. Az illetékességi alávetéssel kapcsolatban a törvény annak nem kizárólagosságát vélel-

mezte.²³ A jogügyleti illetékességnek Magyary a fentiek alapján két fajtáját különböztette meg, az egyik egyoldalú, az alperes alávetésével valósult meg, míg a másik kétoldalú, amihez a felek közötti szerződés megkötése volt szükséges. Így míg az alperes egyoldalú alávetésének csak pozitív hatása volt, és a felperes jogosult volt más bíróságnál pert indítani, ahhoz, hogy pozitív és negatív hatással is járó kizárólagos illetékesség keletkezzen kétoldalú, szerződéses alávetés kellett, mely már valóban kizárta a más bíróságok előtt a pereskedést.²⁴ Amennyiben a fentiek alapján lényeges nemzetközi elemet magában hordozó jogviszonyban belföldi bíróság kizárólagos illetékességének kikötésére sor került, az közvetett módon joghatósági kikötést is jelentett. A joghatósági kikötés ilyen módon azonban csak „hazafelé” irányulhatott, azaz magyar bíróságok joghatóságának kikötésére volt, külföldiekére nem.²⁵ Balla fel is hívta a figyelmet a helyzet felemás voltára, rámutatva egyrészt a választottbírósági megállapodásra, mely külföldi választottbíróság esetén is érvényes volt, másrészt a külföldi jog választására, mely szintén lehetséges volt, és megfogalmazta az alábbi költői kérdést: *miért ne állhatna meg a külföldi bíróság joghatóságának az alávetés?*²⁶ Közel egy évszázad múlva megválaszolva a kérdést a Plósz-féle Pp. által engedélyezett „egyirányú” joghatósági kikötés logikus következménye annak, hogy az illetékesség a jogrendszeren belül azonos hatáskörrel rendelkező hatóságok (bíróságok) közötti területalapú ügyelosztás, így mindaddig, amíg a tételes jogban attól nem különült el a joghatóság fogalma, az illetékesség dimenziójában nyilvánvalóan nem lehetett lehetőség külföldi bíróság kikötésére. A Plósz-fél Pp. rendszeréből azonban egyértelmű, hogy az *illetékességi*

²⁰ A Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc.

²¹ Balla i. m. 316–317. Balla értekezésében megemlíti, hogy Magyary felismeri a joghatóság fogalmát, de nem bontja azt ki.

²² MAGYARY Géza – NIZSALOVSZKY Endre: *Magyar Polgári Perjog*. Franklin Társulat 1939. 100–101, illetve 135–136.

²³ Plósz-féle Pp. 45. § „Olyan vagyoni jogi perekben, a melyekre nézve a törvény kizárólagos illetékességet meg nem állapít, az a bíróság is illetékes, a melynek az alperes aláveti magát. Az alávetés – ha azt az alperes nem a perben jelenti ki – csak akkor érvényes, ha közokiratba vagy a 317. §-nak megfelelően kiállított magánokiratba van foglalva, ha az okiratban meg van határozva az a jogviszony, a melyből a per ered és ha az illetékességet egy meghatározott belföldi bíróságra ruházza. Alávetés esetében az egyébként fennálló illetékességet csak akkor nem lehet igénybe venni, ha a felek a fentebbi minőségű okiratban úgy állapodtak meg, hogy a perben csak az okiratban meghatározott bíróság legyen illetékes. (...)”

²⁴ MAGYARY – NIZSALOVSZKY i. m. 135–136. Magyary ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a felek később ellenkező tartalmú szerződéssel eltérhetnek a kikötött bíróság illetékességétől, emiatt álláspontja szerint az ilyen illetékesség sem „kizárólagos”.

²⁵ Ezzel kapcsolatosan az egyik korabeli eseti döntést idézve Fabinyi helytállóan jegyzi meg, hogy az osztrák tőzsdebírósági „alávetés” a 1914: XLII tc. által becikkelyezett Német-Ausztriával fennálló jogsegélyegyezmény alapján érvényes, és nem vonható nem vonható a Pp. 45. §-a alá, mivel az valójában hatásköri kikötés, míg a Pp. idézett szakasza az illetékességi kikötés szabályait tartalmazza. FABINYI Tihamér: *A polgári perrendtartás törvénye és gyakorlata*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata 1931. II. kötetet 287.

²⁶ Balla i. m. 352

kikötés főszabályként aszimmetrikus fórumválasztás volt, mind formai, mind tartalmi értelemben, hiszen létrejöttéhez elég volt az egyik fél egyoldalú jognyilatkozata, és teljes (pozitív és negatív) jogi hatást is csak ezen fél vonatkozásában gyakorolt, míg a másik fél irányában csak részleges (pozitív) jogi hatásról volt szó, mely nem zárta ki, hogy ez utóbbi fél választása szerint más bírósághoz forduljon.

4.1.2. Tőzsdebíróági kikötések – bizonytalanság a századfordulón

A hatásköri kikötésnek az 1945 előtti jogunkban két fő esetköre volt: i) az egyik mikor a felek a törvényszék hatáskörébe tartozó ügyben az alsóbb fokú járásbíróság hatáskörét köthették ki, ii) a másik, amikor a rendes bíróságok hatáskörébe tartozó ügyekben a tőzsdebíróság, mint különbíróság hatáskörét lehetett kikötni.²⁷ Az 1868. évben eltörölt, majd – feltehetően a gyakorlat szülte igények kielégítése céljából – két év múlva már vissza is állított tőzsdebíróság hatásköre a tőzsdén kötött kereskedelmi ügyletből eredő jogvitára kikötés nélkül is fennállt. Emellett a tőzsdebíróság hatáskörét „kifejezett írásbeli alávetéssel” lehetett kikötni négy ügycsoportra: i) a kereskedők közötti kereskedelmi ügyletekből ii) a mai kifejezéssel élve „társasági jogviszonyból” eredő, iii) a kereskedő és nem kereskedő közötti bizonyos ügyletekből, valamint iv) a közraktár ügyletekből eredő jogvitákra. A XIX. század végén még némi bizonytalanság volt abban tekintetben, hogy tőzsdebíróági fórumválasztás csak pozitív, vagy negatív joghatással is bír-e,²⁸ de egy bő évtizeddel később egységessé vált a gyakorlat abban, hogy a kétoldalú tőzsdebíróági kikötés kizárólagos hatáskört eredményez, melyre tekintettel az adott jogvitában nincs helye rendes bírósági pernek.²⁹ Ezzel párhuzamosan jel-

lemző volt, hogy a gazdasági szereplők „tesztelik” a tőzsdebíróság hatásköri kikötés korlátait, olyan vagylagos, eshetőleges kikötésekkel, mely alapján a felek, vagy valamelyik fél választása alapján a rendes bíróság mellett a tőzsdebírósághoz is fordulhat. A tőzsdebíróság kétoldalú vagylagos kikötésével kapcsolatban a századforduló első éveiben kikristályosodott az a bírói gyakorlat, hogy az ilyen kikötésnek kellően határozottnak és minden kétséget kizáróan világosnak kell lennie. Ugyanakkor azok a fórumválasztó megállapodások, melyek alapján a felek bármelyike jogosult választani a rendes bíróság vagy tőzsdebíróság között a Királyi Curia szerint ez utóbbi követelménynek nem tettek eleget, mivel (...) az ellentétnek a polgári bíróság előtt fellépése esetleg mindenkor beállhat (...).³⁰

Ami a tőzsdebíróság egyoldalú, vagylagos kikötését illeti – tehát azon aszimmetrikus fórumválasztásokat, amikor a felek egyike választhatott, hogy mely bíróság előtt indítja meg az eljárást –, már nem volt ilyen egyértelmű a helyzet. A haladó szellemű Budapesti Táblabíróság több eseti döntésével is állást foglalt az aszimmetrikus fórumválasztások érvényessége, illetve kikényszeríthetősége mellett. Egyik esetben, ahol az eladó felperest illette meg a választás, hogy a budapesti tőzsdebírósághoz, vagy más, a perrendtartás szerint kikötés hiányában illetékes bírósághoz fordulhasson, a Budapesti Táblabíróság határozatának indoklásában külön hangsúlyozta is, hogy „(...) nincs oly szabály, mely szerint a tőzsdebíróság illetékességének kikötése csak akkor volna hatályos, ha a felek az illetékesség megválasztása tekintetében egymásnak egyenlő jogot biztosítanak (...)”.³¹ A Királyi Curia azonban a konzervatív jogértelmezés oldalán állt, és az ilyen egyoldalúan vagylagos, aszimmetrikus kikötéseket – a szimmetrikus vagylagos kikötésekhez hasonlóan – elvi jelleggel szintén nem kellően határozottnak, így nem tulajdonított jogi hatást nekik, anélkül, hogy érdemben állást foglalt volna a Budapesti Táblabíróság által felvetett fenti, meggyőző érvelés helyessége felől.³² Ugyanakkor az egyik ítéletben, melyben a Királyi Curia egy gyakorlatilag aszimmetrikus vagylagos kikötést nem vagylagos kikötésnek értelmezett, s így lényegében engedte annak ki-

²⁷ 1881. évi LIX. Törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk módosítása tárgyában. A törvény 94. § a) pontja alapján tőzsdén kötött kereskedelmi ügyletből eredő jogvita kikötés nélkül is a tőzsdebíróság hatáskörébe tartozott, míg a b)–e) pontok szabályozták azokat az eseteket, mikor az ügy „kifejezett írásbeli alávetéssel” a tőzsdebíróság hatáskörébe volt utalható.

²⁸ Ld. a Budapesti Ítéltábla két ellentmondó döntését 1886–87-ből. „A tőzsdebíróságnak általánosságban kikötése csak jogot ad a tőzsdebíróság illetékességét szerződés szerint elfogadó félnek, hogy keresetét ott is érvényesíthesse, de nem zárja el azon jogától, h. a rendes bíróság előtt perelhesse.” (1886. jan. 8. 7112/85. J. S6. 21.) „Valamely bírói illetékesség érvényes kikötése oly megállapodást képez, melytől a szerződő felek egyoldalulag el nem térhetnek. – Ily kikötés nem csak jogot ad ily bíróság előtti fellépésre, hanem el is zárja az illetőt attól, h. ellenfelét illetékes személyi bírósága előtt megtámadhassa.” (1887. aug. 23. 5569. Dt. XVIII. 354.) In: MÁRKUS Dezső: Felsőbíróágaink Elvi Határozatai II. Kötet. Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, Budapest, 1891. 345.

²⁹ Ld. a Királyi Curia 1907. július 8. napján hozott ítéletét: (...) per esetére csakis a budapesti áru- és értéktőzsde választott bírósága van hivatva kikötés szerint a per esetében véglegesen dönteni,

amivel azonban esetleg más bíróság választása kizártnak tekintendő (...) In: MÁRKUS Dezső: Felsőbíróágaink Elvi Határozatai XVIII. kötet – 1907. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest 1910. 319.

³⁰ Ld. a Királyi Curia 1909. június 9-én hozott döntését, melyben hivatkozik az 1903. május 19-én, 1905. május 31-én, 1907. május 21-én hozott azonos tartalmú döntésekre. In: MÁRKUS Dezső: Felsőbíróágaink Elvi Határozatai XX. kötet – 1909. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest 1910. 584

³¹ A Budapesti Táblabíróság idézett indoklása a Királyi Curia 1907. július 8. napján hozott ítéletében a pertörténeti részben szerepel. A Budapesti Táblabíróság érdemben azonosan döntött egy másik hasonló ügyben, mely a Királyi Curia 1907. május 21-én hozott határozatának pertörténeti részéből olvasható ki. In: MÁRKUS i. m. 319.

³² MÁRKUS i. m. 319

kényszerítését, már érezhető volt, hogy a fenti konzervatív megközelítés nem teljesen tartható.³³

4.1.3. „De facto” aszimmetrikus tőzsdebíróági kikötések lehetővé tétele

Ahhoz, hogy a Királyi Curia végül elismerje az aszimmetrikus tőzsdebíróági fórumválasztás gyakorlati lehetőségét és kimunkálja annak joghatásait, szükség volt egy 1891. évből származó Királyi Curiai teljes ülési határozatra, valamint a korszak gyakorló jogászainak leleményességére is. A Királyi Curia 1891. évi 53. sz. Teljes Ülési Határozata („53. sz. TÜH”) ugyanis már foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy milyen hatása van az egyoldalú alperesi tőzsdebíróági hatásköri „alávetésnek”.³⁴ A Királyi Curia álláspontja szerint, amennyiben a jogalkotó a tőzsdebíróság, mint kivételes bíróság „illetékességét” mindkét fél kifejezett alávetésétől akarta volna függővé tenni, akkor erre a szóhasználatával utalt volna, így a „mindkét fél” vagy „kölcsonös” szavak használatával, de erről a tételes jogban nem volt szó. A Királyi Curia az 53. sz. TÜH meghozatalával – figyelemmel arra, hogy a törvény nem rendelkezett arról, hogy mindkét fél ugyanazon időben vesse alá magát a kivételes bíróságnak –, érvényes tőzsdebíróági hatásköri kikötésnek ismerte el azt, amikor felperes a pert az egyoldalú alperesi tőzsdebíróági alávetés alapján ez utóbbi fórum előtt indítja meg. Jogtörténeti érdekesség, hogy a Curia fenti döntésével érdemben teljes azonos állásponton volt Plósz, aki a törvény betű szerinti értelmezésével szemben analógiával és rendszertani értelmezéssel jutott néhány nappal a fenti döntés előtt ugyanarra a végkövetkeztetésre az egyik korabeli tudományos lap hasábjain.³⁵

A gyakorló jogászok – látva a bíróságok részéről az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos hezitálást a századforduló első évtizedében – a következő évtizedben az 53. sz. TÜH elveihez „nyúltak” vissza, és kétoldalú vagylagos fórumválasztó megállapodások helyett ügyfeleiknek azt a „technikát” javasolták, hogy csak az egyik fél írja alá a tőzsdebíróági hatásköri kikötést, melyet a másik fél saját döntése alapján vagy felhasználhat, pert indítva ezen különbíróság előtt, vagy nem használ fel, mely utóbbi esetben a rendes bíróságok előtt perelhet. Fentiek alapján, ha elvi síkon nem is került kimondásra az aszimmetrikus fórumválasztás megengedettsége a tőzsdebíróással kapcsolatban, az „de facto”

mégis működött a gyakorlatban, mivel a hiányzó jogi alapokat a felek az 53. sz. TÜH keretei között tényekkel tölthették ki, melyeket a bírói gyakorlat elfogadott, így a felek gyakorlatilag azonos végeredményre jutottak. Ugyanakkor az elvi alapok tisztázásának hiányából számos nem egyértelmű helyzet adódott, ahol a Királyi Curianak több eseti döntésével kellett mutatni a helyes irányt. Így egy ügyben, mikor a felperes a csak általa aláírt tőzsdebíróági kikötés ellenére a rendes bíróság előtt kezdeményezett peres eljárást, a Királyi Curia rámutatott, hogy az alperes nem hivatkozhat pergátló kifogásként a tőzsdebíróági kikötésre, hiszen azt ő maga nem írta alá, így az 53. sz. TÜH szerinti eset nem forog fenn.³⁶ Egy másik ügyben, amikor az alperes ugyan aláírta a tőzsdebíróági kikötést, de a felperes választása szerint mégis a rendes bíróság előtt indított pert ellene, a Királyi Curia hangsúlyozta, hogy az alperesi pergátló kifogás szintén nem alapos, hiszen abból, hogy felperes az ügyet nem a tőzsdebíróság előtt indította meg, éppen az következik, hogy magát nem vetette alá ezen kivételes bíróságnak, így az egyoldalú alperesi alávetésnek ebben az esetben nem volt joghatása.³⁷ Egy további ügyben a Királyi Curia kiemelte, hogy a tőzsdebíróági alávetést egyedül aláíró fél csak a rendes bíróság előtt indíthat pert a másik féllel szemben, jöllehet az egyoldalú alávetés megalapozná vele szemben a tőzsdebíróság előtti perindítást.³⁸

Az 53. sz. TÜH és az azt követő bírói gyakorlat valójában organikus úton kifejlesztette a mai értelemben vett „hibrid”, opciós aszimmetrikus fórumválasztást a tőzsdebíróság vonatkozásában, hiszen megengedte, hogy az egyik fél által aláírt tőzsdebíróági alávetés birtokában a másik fél egyoldalúan később döntsön arról, hogy a rendes bíróság, vagy a különbíróság előtt indít eljárást. Ezáltal az ilyen megállapodás csak az egyik – ti. az alávetést aláíró – fél vonatkozásában gyakorolt pozitív és negatív hatást, míg a másik – kedvezményezett – fél vonatkozásában csak pozitív joghatása volt. Így a Királyi Curia, ha elvi élel habozott is állást foglalni az aszimmetrikus fórumválasztások felől, gyakorlatilag hallgatólagosan egy eljárásjogi hatalmasság létét ismerte el, mely alapján a felek egyike egy alakító joggal rendelkezett, mellyel tetszése szerint csatornázhatta a felek jogvitáját az általa megfelelőbbnek ítélt fórum elé.

4.2. VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI MEGÁLLAPODÁSOK

Szemben a tőzsdebíróági kikötés gazdag bírói gyakorlatával, a választottbíróági megállapodások területén a korszakból nem áll rendelkezésre közzétett eseti döntés aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatban. Ennek ellenére

³³ A Királyi Curia indokolása szerint „(...) Peres esetekben eladó választása szerint a budapesti áru- és értéktőzsde választott bírósága véglegesen dönt” nem vagylagos, tehát érvényes. (...) In: Márkus i. m. 319.

³⁴ Az alávetés kifejezés használata a hatáskörrel kapcsolatban rávilágít az akkor még nem kiforrott fogalomhasználatra. A Plósz-fél Pp. -ben az alávetés már egyértelműen az illetékesség kapcsán kerül szabályozásra.

³⁵ Vélemények az 1891. december 1-én tartandó curiai teljes ülés által eldöntendő kérdésekről. Jogi Szemle V. kötet 22. szám. 1891. november 26. 581–586.

³⁶ Perjogi Döntvénytár II. 425. számú döntés. Szerk. Dr. Kovács Marcell. Budapest 1916. Franklin Társulat. II. kötet. 317.

³⁷ Perjogi Döntvénytár II. 488. számú döntés. Szerk. Dr. Kovács Marcell. Budapest 1917. Franklin Társulat II. kötet 344

³⁸ Perjogi Döntvénytár II. 488. számú döntés. Szerk. Dr. Kovács Marcell. Budapest 1917. Franklin Társulat II. kötet 345

a kor választottbíráskodással foglalkozó két legjelentősebb hazai szakíróját foglalkoztatta e kérdéskör. Fabinyi – előre bocsátva, hogy tisztában van álláspontja vitatott voltával – úgy érvelt, hogy a felek a választottbíráskodással a rendes bírósági utat kizárják, a választottbíróság az állami bíróság helyébe lép, emiatt érvénytelennek tartotta az olyan aszimmetrikus megállapodást, mely az egyik fél választására bízta, hogy állami bíróság, vagy választottbíróság elé vigye az ügyet.³⁹ Az általában igen alapos nemzetközi összehasonlító munkát végző és dogmatikai szempontból letisztult álláspontot képviselő szerző érvelése e körben nem tűnik túl meggyőzőnek. Fabinyi fenti érvelése figyelmen kívül hagyja a logika *argumentum a maiore ad minus* elvét, mely alapján a többen a kevesebb benne van, így az állami bírósági út teljes kizárása magába foglalja annak részleges kizárását is, mely megvalósulhat akként, hogy csak az egyik fél számára kerül kizárásra az állami bírósághoz való fordulás. Újlaki érdemben azonos álláspontot foglal el Fabinyivel, érvelése szerint azon megállapodás, hogy az egyik fél akaratától függjön, hogy az állami- vagy választottbíróság döntsön „(...) nálunk mint jóerkölcsbe ütköző szerződés aligha tekinthető érvényesnek, minthogy ez rendszerint a gazdaságilag gyengébb fél alárendelt helyzetének kihasználásával kapcsolatos”, másrészt azt hangsúlyozza, hogy egy ilyen megállapodás sértene a felek egyenlőségének elvét.⁴⁰ A fenti érvelés szintén kevésbé meggyőző, hiszen Újlaki az aszimmetrikus fórumválasztást kiragadja a kontextusból, és vélelmezi az egyik fél gyengébb helyzetét. Ezzel Újlaki figyelmen kívül hagyja, hogy fórumválasztásra a gazdasági életben jellemzően valamilyen alapügyletből fakadó viták vonatkozásában kerül sor, és a fórumválasztó megállapodás – főszerződéstől való elválaszthatóságára tekintet nélkül – egy alapügyletbe kapcsolódik. Így a fórumválasztás kérdése egy nagyobb alkufolyamat egyik pontján jelenik meg, ahol adott esetben az egyik fél enged, valamilyen más előnyért cserébe. Erre figyelemmel az egyik fél „gyengébb” pozíciójának vélelmezésére épülő, a jóerkölcsbe ütközést középpontba állító érvelés az aszimmetrikus fórumválasztást túlzottan leegyszerűsíti. A felek egyenlőségének elvével kapcsolatban pedig érdemes felidézni a Budapesti Táblabíróság fent idézett határozatát, melyben e bírói fórum már Újlaki előtt két évtizeddel arra a következtetésre jutott, hogy ezen elvnek a fórumválasztás kontextusában valójában nincs normatív alapja.

4.3. AZ 1945 ELŐTTI JOG ÉRTÉKELÉSE

A fenti visszatekintés alapján megállapítható, hogy a második világháborút megelőző korszakban hazánkban az aszimmetrikus fórumválasztás élő jogintézmény volt, mind az illetékességi megállapodások, mind a rendes és kivételes tőzsdebíróságok közötti hatásköri megállapodások területén. Jóllehet a tőzsdebírósági aszimmetrikus

kikötések kapcsán a Királyi Curia habozott elvi élel elfogadni a Budapesti Táblabíróság haladó álláspontját, a gyakorlatban mégis kikényszerítette az ilyen aszimmetrikus kikötéseket, amennyiben azok az 53. sz. TÜH rendelkezéseinek megfeleltek. A Királyi Curia ezáltal hallgatólagosan elismerte egy *eljárásjogi hatalmasság létét*. A transzparencia hiánya azonban láthatóan sok bizonytalanságot okozott a bírói döntésekben, melyeket eseti jelleggel kellett aztán kiigazítani, annak érdekében, hogy az egymást követő döntésekből összeálljon a korszak aszimmetrikus tőzsdebírósági kikötésekre vonatkozó jogi doktrínája. A választottbíráskodás területén pedig a jogtudomány képviselői által megfogalmazott távolságtartás inkább a jogi reflexek ösztönös működésének volt betudható, azonban a szerzők által felhozott ellenérvek vagy alapvető logikai hiba miatt, vagy a problémakör túlzott leegyszerűsítő szemlélete miatt a mai kor jogásza számára kevésbé tűnnek meggyőzőnek.

5. A mai hazai jogi környezet és joggyakorlat

5.1. FÓRUMVÁLASZTÓ MEGÁLLAPODÁSOK MAI HAZAI SZABÁLYOZÁSA

A hatályos jogi szabályozás vázlatos ismertetése előtt rövid említést érdemel, hogy az 1952. évi polgári perrendtartás („rPp.”) a hatásköri kikötést nem ismerte, azonban az illetékességi kikötést érdemben a Plósz-féle Pp.-vel azonos módon szabályozta. Így az illetékességi alávetés az ezredfordulóig főszabályként aszimmetrikus volt: az alávetés egyoldalú jognyilatkozat volt, mely csak az egyik fél vonatkozásában gyakorolt pozitív és negatív hatást, míg a másik félre csak pozitív hatással bírt, így szabadon perelhetett más bíróság előtt, jölehet a gyakorlatban a kölcsönös alávetések voltak jellemzőek.⁴¹ A joghatósági és illetékességi megállapodások jelenkori rezsímje gyakorlatilag az ezredforduló derekán alakult ki, amikor a jogalkotó a napirenden lévő európai integrációra figyelemmel már az EU csatlakozást megelőzően lényegében a „brüsszeli-luganói rezsimmal” kompatibilis szabályozást fogadott el.⁴² Az új szabályok 2000. május 1. napjától léptek hatályba a régi Nemzetközi Magánjogi Kódexben („Nmjtv.”) és a régi Polgári Perrendtartásban („rPp.”),

⁴¹ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 41. § (1) Vagyoni jogi perekre az a bíróság is illetékes, amelynek az alperes aláveti magát. Az alávetés csak akkor érvényes, ha a) közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba (195–196. §) foglalták, továbbá; b) az okiratban meghatározták azt a jogviszonyt, amelyből a per ered, és végül; c) az alávetés egy meghatározott belföldi bíróság illetékességére vonatkozik. (2) Alávetés esetén az egyébként fennálló illetékesség is fennmarad, kivéve, ha az (1) bekezdésben meghatározott okiratban kikötötték az ott megjelölt bíróság kizárólagos illetékességét. (3) Az alávetés hatálya kiterjed a jogutódra is.

⁴² A joghatóságra és külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó egyes jogszabályok módosításáról 2000. évi CX. törvény

³⁹ FABINYI I. M. 234.

⁴⁰ ÚJLAKY GÉZA: A választottbíráskodás kézikönyve. Dick Manó Kiadása. Budapest 1927. 14. és 53.

utóbbiban a joghatósági megállapodás új szabályaival kellett harmonizálni az illetékességi alávetésre vonatkozó szabályokat.⁴³ A korábbi rendszerhez képest fontos módosulás, hogy az Nmjtvr.-ben EU-konform módon került szabályozásra a joghatósági megállapodás (kikötés) fogalma, akként, hogy e megállapodás alatt csak rendes bírósági fórumválasztás értendő.⁴⁴ A rPp. illetékességi szabályait tekintve két koncepcionális változás történt, egyrészt az illetékességi kikötések formai szempontból módosultak, mivel egyoldalúból kétoldalú jogügyletté váltak, másrészt a Plósz-féle Pp. óta fennálló törvényi vélelem előjele megfordult akként, hogy a törvény az illetékességi kikötés kizárólagosságának vélelmét állította fel. A 2018. január 1. napján hatályba lépett új Nemzetközi Magánjogi Kódex és új Polgári Perrendtartás a fenti szabályrendszeren lényegesen nem változtatott.⁴⁵ A választottbírósági megállapodások terén hazánk a régi Vbt. elfogadásával 1994-ben úttörőként először a világon ültette át az UNCITRAL Modell törvényt nem csak a nemzetközi, hanem a tisztán belföldi választottbíráskodásra, majd a Modell törvény 2006-os revízióját a jogalkotó az új választottbírósági törvény elfogadásával ültette át jogunkba.⁴⁶ Jelenleg a bírói gyakorlatban az aszimmetrikus fórumválasztás területén választottbíráskodási érintettségű ügy nem ismert, viszont rendelkezésre áll egy 2019. évi kúriai döntés, melyben egy joghatósági megállapodás minősítésének és eljárásjogi hatásainak kérdései merülnek fel. Az alábbiakban röviden ez utóbbit elemezzük.

5.2. A KÚRIA 2019. ÉVI DÖNTÉSE

A Bírósági Határozatok folyóiratban 2019.12.325. szám alatt a közelmúltban közzétett ügyben⁴⁷ az alperes, mint megbízó, valamint a felperesek, mint bizalmi vagyonkezelők és megbízottak Vaduzban, 2010. január 29-én megbízási szerződést kötöttek, melynek vitarendező klauzúla rögzítette, hogy a szerződésre „[...] a liechtensteini jog az irányadó és a felek a vaduzi székhelyű bíróság eljárásában állapodnak meg. A megbízottak azonban jogosultak a szerződés teljesítését a megbízó lakóhelyén követelni.” Mivel az Alperes elmulasztotta megfizetni a megbízási díjat, a Felperes fizetési meghagyásos eljárást kezdeményezett ellene Ma-

gyarországon, mely perré alakult. Felperes keresetében kifejtette a magyar bíróság joghatóságának fennállására vonatkozó jogi álláspontját, az Alperes viszont a keresetlevelet mindössze néhány nappal az első bírósági tárgyalási nap előtt kapta meg, emiatt a tárgyaláson nem jelent meg, de írásbeli kérelmet terjesztett elő, melyben elsődlegesen kérte a tárgyalás távollétében történő megtartását és a kereset elutasítását, viszont joghatósági kifogást ekkor még nem, csak a per későbbi szakaszában terjesztett elő. Az elsőfokú bíróság alperest a kereset szerint marasztalta, azonban a másodfokon eljáró Fővárosi Törvényszék a pert megszüntette, mivel álláspontja szerint az Nmjtvr. 62/F. § (1)–(2) bekezdései alapján a felek közötti megbízási szerződés joghatósági kikötést tartalmazott, amelyben a vaduzi székhelyű, azaz meghatározott liechtensteini bíróság joghatóságát kötötték ki, mely – a felek eltérő megállapodása hiányában – kizárólagos joghatósággal rendelkezett. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a megbízó lakóhelyének feltüntetése nem jelentette az annak megfelelő székhelyű bíróság joghatóságának kikötését, és a „teljesítés követelése” rendelkezés nem azonosítható magával a perlekedéssel. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a magyar bíróság joghatósága perbebocsátkozás alapján sem volt megállapítható, mivel az alperes az illetékességgel nem rendelkező elsőfokú bírósághoz intézett beadványában ugyan nyilatkozott arról, hogy amennyiben a bíróság a tárgyalás halasztása iránt – a tárgyalási időköz hiánya miatt – előterjesztett kérelmét nem teljesíti, úgy kéri a kereset elutasítását, de ez a nyilatkozat nem minősíthető a joghatóságot megalapozó érdemi perbebocsátkozásnak. A felülvizsgálati eljárásban eljáró Kúria álláspontja azonban eltérő volt, és a jogi végzettségű – ügyvéd foglalkozású – alperesnek az első tárgyalást megelőzően tett nyilatkozatát perbebocsátkozásnak tekintve arra az álláspontra helyezkedett, hogy az a joghatóságot megalapozta, így további joghatósági okok vizsgálata második lépcsőben szükségtelen volt.⁴⁸

5.3. A DÖNTÉS ÉRTÉKELÉSE

Jóllehet a fenti ügyet végül a perbebocsátkozás kérdése döntötte el, mely alapvetően bírói mérlegelés körébe tartozó ténykérdés, az eset mégis értékes tanulsággal szolgálhat, mivel azon tetten érhető a mai bírói gyakorlat gondolkodása az aszimmetrikus joghatósági megállapodások megítéléséről. Az eset alapján szembeötlő, hogy az eljáró bíróságok között már a perbeli fórumválasztó klauzula minősítése kapcsán sem volt egyetértés. Az elsőfokú ítéleti döntésből arra vonható le következtetés, hogy a bíróság a klauzulát nem kizárólagos – tehát aszimmetrikus – joghatósági megállapodásnak tekintette, mely alapján a felperes választása szerint megindíthatta a pert az alperes lakóhelyén, bár az sem zárható ki, hogy az elsőfokú bíróság a klauzulát nem létezőnek tekintette és az általános joghatósági szabály alapján járt el a magyar la-

⁴³ A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (Nmjtvr.) 62/F-G §§.

⁴⁴ Az Nmjtvr. 2000. május 1. napjáig hatályos 62. §-a „Joghatóság kikötése” cím alatt az alábbi szabályozást tartalmazta: „Nemzetközi gazdasági tárgyú szerződésből eredő jogvita esetére a felek írásban kiköthetik külföldi vagy belföldi, rendes vagy választottbíróság joghatóságát.”

⁴⁵ Ld. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 27. §-át, illetve a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény 99. §-át

⁴⁶ A Választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény. A választottbíráskodásról 2017. évi LX. törvény

⁴⁷ BH 2019.12.325. szám alatt közzétett, a Kúria által Pfv.V.21. 201/2018/8. szám alatt 2019. május 23-án hozott határozat

⁴⁸ Nmjtvr. 62/H. §

kóhelyű alperessel szemben. Ezzel szemben a másodfokú döntésből határozott állásfoglalás olvasható ki a fórumválasztó klauzula minősítése kapcsán, mely alapján egyértelmű, hogy a Törvényszék a klauzulát kizárólagos joghatósági megállapodásként értékelte, mely álláspontja szerint kizárta a magyar joghatóságot. A másodfokú bíróság által elfogadott jogértelmezés helyessége ugyanakkor kétséges, mivel az kizárólag a klauzula nyelvi értelmezésre koncentrál, holott a nyelvi értelmezés csak egy az általánosan elfogadott értelmezési módok közül.⁴⁹ Jól lehet a felek nem a legszerencsésebb nyelvi fordulatot használták („... jogosultak a teljesítést a megbízó székhelyén követelni ...”), a fórumválasztó klauzula logikai, rendszertani és cél szerinti értelmezése alapján nehéz más következtetésre jutni, mint arra, hogy ezzel a felek azt akarták elérni, hogy a megbízottak a megbízó székhelyén is követelhessék a teljesítést, melybe az *argumentum a maiori ad minus* elv alapján nyilván mind a peren kívüli, mind a perbeli követelés is beleértendő. Ami a jogerős ítéletet illeti, a Kúria a másodfokú bírósággal szemben egyáltalán nem minősítette a perbeli klauzulát, hanem a perbebocsátkozáson alapuló – kisegítő jellegű – joghatósági okra való hivatkozással oldotta meg a kérdést. Ebből viszont *a contrario* az következik, hogy a Kúria az ügyben a magyar joghatóságot nem tekintette kizártnak, mivel ilyen esetben nyilván perbebocsátkozásról sem lehet szó, hiszen a pert a rPp. 157. § a) pontja alapján irányadó rPp. 130. § (1) bek. a) pontja alapján meg kellett volna szüntetni, méghozzá a rPp. 158. § (1) bekezdése értelmében hivatalból. Arra a következtetésre, hogy az ügyben a magyar joghatóság a felek joghatósági kikötése ellenére fennállt, a Kúria két esetben juthatott. Az első lehetőség, hogy a Kúria álláspontja szerint a külföldi bíróság javára szóló joghatósági kikötés általában nem jelent perakadályt. Erre a rPp. és Nmjtvr. irányadó rendelkezéseinek szűk nyelvtani értelmezése alapján ugyan elvileg el lehetne jutni,⁵⁰ ez a jogértelmezés azonban ellentétes lenne a Kúria és az alsóbb bíróságok korábbi joggyakorlatával, mely a rPp. 130. § (1) a) pont szerinti kizárt joghatóság alatt a külföldi bíróság javára szóló érvényes joghatósági megállapodás esetét is értette.⁵¹ Ezt meghaladóan egy ilyen értelmezés

ellentétes lenne a megállapodáson alapuló joghatósági szabályokat újra szabályozó 2000. évi CXXX. törvény indokolásával is.⁵² A másik – sokkal valószínűbb – lehetőség, hogy a Kúria álláspontja szerint csak a perbeli joghatósági kikötés nem minősült kizárólagosnak, emiatt nem volt alkalmas a magyar joghatóság kizárására, így lehetőség volt arra, hogy az alperes perbe bocsátkozzon. Ez esetben azonban a Kúria jogi álláspontja a perbeli joghatósági kikötés minősítése kapcsán szükségszerűen eltért a Törvényszék jogi álláspontjától, ennek ellenére az ítélet sajnálatos módon nem tér ki arra, hogy miért nem minősül kizárólagosnak a fenti joghatósági megállapodás, továbbá arra sem, hogy miért nem alkalmas joghatóság megalapozására. Így sajnos csak találgatni lehetne a joghatósági megállapodás kúriai minősítését illetően, ami meghaladná e tanulmány kereteit. Fentieket összegezve, az elemzett ügyben ugyanazt a joghatósági megállapodást az eljáró három bíróság teljesen eltérően minősítette, ugyanakkor nem tudhatjuk, hogy a jelenkori magyar joggyakorlat szerint milyen joghatósági megállapodások minősülnek aszimmetrikusnak, és ezeknek a fórumválasztó megállapodásoknak milyen eljárásjogi hatásai vannak. Ugyanakkor a fentiekből az is megállapítható, hogy a hazai bírói gyakorlat az aszimmetrikus fórumválasztásokkal kapcsolatban egy olyan válaszút előtt áll, ahol még – szerencsére – nem tett semmilyen elhamarkodott, irreverzibilis következményekkel járó lépést. Ezt a „kegyelmi állapotot” pedig célszerű felhasználni annak érdekében, hogy az elemzett történelmi példák és külföldi alternatívák alapján azonosítani tudjuk a lehető leghelyesebb utat, hogy legközelebb az aszimmetrikus fórumválasztás megítélése kapcsán a helyes irányba lehessen elindulni.

6. Záró gondolatok

Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások jogi megítélésével kapcsolatban az előttünk álló példák alapján alapvetően három fő modell képzelhető el:

a) Az első modell a tiltás, melyre példa a Királyi Curia

⁴⁹ Az általánosan elfogadott jogi szövegértelmezési módszerek: i) nyelvtani, ii) logikai, iii) rendszertani iv) történelmi és v) teleologikus (cél szerinti) értelmezés. In: LÁBADY Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Budapest 2017. Negyedik Kiadás. 170–171.

⁵⁰ A rPp. 130. § (1) bek. a) pont szerint csak a kizárt joghatóság jelent perakadályt és amennyiben ezt csak az Nmjtvr. 62/C–E. §§-aira való utalásként értelmeznénk, úgy ezen utóbbi szakaszokban valóban nem szerepel a megállapodáson alapuló joghatóság, melyet az Nmjtvr. 62/F. §-a szabályoz.

⁵¹ Ld. BH 1998.6.286. szám alatti eseti döntést (...) Ha a felek meghatározott külföldi rendes, illetőleg választottbíróság joghatóságának kikötésére irányuló akarata az írásba foglalt szerződésből is következően megállapítható, a pert – a Pp. 130. §-a (1) bekezdésének a) pontjára utalással – a Pp. 157. §-ának pontja alapján meg kell szüntetni, míg ellenkező esetben a pert az el-

sőfokú bíróságnak érdemben kell tárgyalnia. [...] Ugyanígy Ld. a BH 2004.4.153. szám alatti döntést: [...] A jogszabály helyes értelmezése alapján ugyanis, amelyet a 2000. évi CX. törvényhez fűzött miniszteri indoklás is alátámaszt, a magyar bíróság joghatósága akkor lenne kizárt, ha a felek a megállapodásban külföldi állam bíróságainak – ami jelen esetben a belga bíróságokat jelentené – vagy egy meghatározott külföldi bíróság joghatóságát kötnék ki. [...]

⁵² T/2928. számú törvényjavaslat indokolása. [...] 8.2. A Tervezet az európai normáknak megfelelően szabályozza a kikötés joghatását [Nmjtvr. 62/F. § (2) bek.]. A felek kikötése főszabályként kizárólagos joghatóságot eredményez: a jogvitában csak a felek által meghatározott bíróság(ok) járhat(nak) el. Nincs akadálya a tervezet szerint természetesen annak, hogy a felek olyan megállapodást kössenek, amely nem irányul kizárólagos joghatóságra. Mindennek azonban kifejezetten ki kell tűnnie a joghatósági kikötésből.

századforduló körüli gyakorlata a vagylagos kétoldalú tőzsdebírói kikötésekkel kapcsolatban. Ezen irányvonal egy szélsőségebb formája az, hogy a tiltás mellett adott esetben a felek jogviszonyába való bírói beavatkozás is megvalósul az aszimmetria kiegyenlítésével, melyre példa az orosz *Russian Telephone Company* ügyben hozott döntés és azt követő gyakorlat;

- b) A második lehetséges modell a szigorú – formai, illetve tartalmi – feltételekhez kötött engedélyezés, mely során egy külön „rezsime” hozunk létre az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokra és az ennek való megfelelést eseti alapon vizsgáljuk. A formális feltételekhez kötött engedélyezésre példa 1945 előtti jogunkban az 53. sz. TÜH alapján kialakuló bírói gyakorlat, a tartalmi feltételekre példa Franciaországban az *eBizcuss* ügyben hozott ítélettel bevezetett „utólagos bírói előreláthatósági teszt”;
- c) A harmadik modell az engedélyezés azzal, hogy az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokra nem hozunk létre önálló rezsime, az ilyen fórumválasztásokat önmagukban a feleket illető egyenlőtlen jogok és kötelezettségek miatt nem tekintjük érvénytelenek. A harmadik modellben az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások ugyanazon rezsimeknek vannak alávetve, mint szimmetrikus társaik. Ez utóbbira példa az Egyesült Királyság bíróságainak hozzáállása, vagy Franciaországban a *Diemme* ügyben hozott döntés.

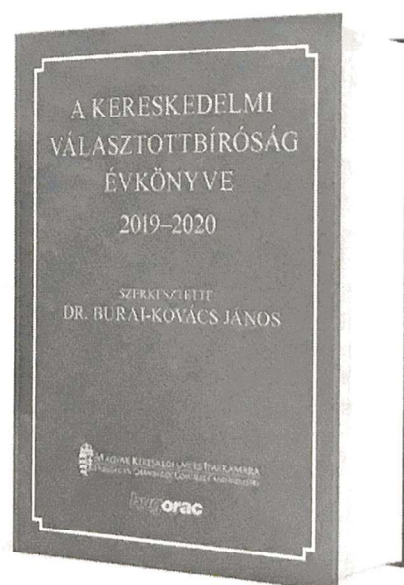
A jelen tanulmány írója gyakorló jogásként a fórumválasztó megállapodást kötő gazdasági szereplők érdekeit helyezi előtérbe, az ő szempontjukból pedig a magánautonómia tiszteletben tartása és az előreláthatóság a két

legfontosabb érték. A fenti három modellt ezen értékrend mentén elemezve az alábbi következtetésre juthatunk. Ami az első modellt illeti („tiltás”), az értelemszerűen nem tiszteli a felek magánautonómiáját. Jóllehet az első modell megfelel az előreláthatóság követelményének, de a totális tiltás történelmi tapasztalatok alapján nem célravezető szabályozási modell, mivel gazdasági okok, vagy egyéb egyedi körülmények miatt a joggyakorlatban kivételek kezdenek kialakulni, így ez a modell fokozatosan átcsúszik a második modellbe. A második modell („külön rezsime szerinti engedélyezés”) bár teret enged a magánautonómiának, az aszimmetrikus fórumválasztásokra irányadó „külön rezsime” létrehozása miatt az előreláthatóság elvének már kevésbé tud megfelelni, mivel minden további kategória és feltétel bevezetése újabb elhatárolási problémákat és gyakorlati bizonytalanságokat szül, melyet akár a közelmúltbeli francia példák, akár a Királyi Curia századfordulót követő gyakorlata egyértelműen alátámaszt. A harmadik modell („engedélyezés az általános rezsime”) szerint felesleges az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokra egy „külön rezsime” felállítani. Ez utóbbi modell a jogalkotó által a feleknek a fórumválasztás terén biztosított magánautonómiáját éppen ezért nem próbálja jogalkalmazói úton bevezetett többlet kategóriákkal és feltételekkel szűkíteni, hanem a jogalkalmazás szerepét helyesen felfogva csupán azt ellenőrzi, hogy a felek megállapodása megfelel-e a fórumválasztó megállapodásra irányadó általános szabályoknak. E harmadik modellben teljesül egyszerre a felek magánautonómiájának tisztelete és az előreláthatóság elve. A jelen tanulmány írója csak remélni tudja, hogy amikor a magyar jogalkalmazás a jövőben az aszimmetrikus fórumválasztás problémájával találkozott, a választáson ezen harmadik irányba fog elindulni. A jelen tanulmány ehhez próbált a maga szerény eszközeivel segítséget nyújtani.

A KERESKEDELMI VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ÉVKÖNYVE 2019–2020

SZERKESZTŐ: Burai-Kovács János

ÁRA: 9000 Ft

www.hvgorac.hu → Polgári eljárásjog